

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies primus et secundus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

Miraculorum Liber I

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73889](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73889)

AUCTORE
BERNARDO.

fere Andegavi exegerat, priusquam se Conchas hic scriptor contulerit.

h Id est, de miraculis S. Fidis, de quibus priori num. locutus erat.

i Non vulgi rumoribus motum, non credulum levemque hominem fuisse, at contra viri gravis, cauti, prudentisque partes omnes hic explevisse Bernardum, ex his satis superque liquet.

k Et hæc rursus aliaque, quæ subduntur, ejusmodi sunt, ut iis, quæ auctor ille refert, merito habeamus fidem.

l Ordinem chronologicum, seu, ut subdit, annorum, quibus miracula illa facta sunt, ordinem non observavit Bernardus, sed miraculorum similitudinem, quorum certa explorataque esset veritas.

m Fraternitas est titulus honorarius, quo reges, cum ad invicem scribebant, antiquitus etiam utebantur, uti et episcopi cum ad episcopos, et clerici cum ad clericos litteras dabant. At titulum illum episcopo a simplice sacerdote attributum etiam quandoque fuisse, vel hinc manifestum fit.

n In apographo nostro additur: Explicit epistola; ac dein subditur: Incipiunt capitula libri sequentis, de quo vide a nobis dicta in Comment. numm. 90 et 94. Porro ita se capitulorum elenchus in nostro apographo habet:

CAP. 1. De Witberto, cujus oculos radicitus evulsos S. Fides redintegravit.

CAP. 2. De Gerberto simile miraculum.

CAP. 3. De eo, qui irruens in monachum S. Fidis, occubuit præcipitio.

CAP. 4. De ea quæ sacræ imagini assurgere contempsit.

CAP. 5. De filia viduæ cæca.

CAP. 6. De muliere, quæ usurpavit annum, quem altera moriens S. Fidei reliquerat.

CAP. 7. De improbo mercatore.

CAP. 8. De puero, in quo quadripartitum gestum est miraculum.

CAP. 9. Item de cæco et claudo.

CAP. 10. De eo, qui a suspendio furcarum S. Fidis auxilio liberatus est.

CAP. 11. De eo, cui ad conterendos ferros compedes S. Fides martellum attulit.

CAP. 12. De eo, qui præmonitus a S. Fide per fenestram turris saltu evasit, et de mirabili asino.

CAP. 13. Iterum de Gerberto miraculum.

CAP. 14. De peregrino captivo et vinculato subitoque S. Fidis auxilio liberato.

CAP. 15. Reversio tertia Barnardi ad S. Fidem et quod Witbertus illuminatus jam obiisset.

CAP. 16. De eo, quem S. Fides gladio percussum mirabiliter sanavit.

CAP. 17. De quodam Bernardo de morte suscitato, et de mirabilibus ipsi ad S. Fidem venientibus in via ostensis.

CAP. 18. De mulo a morte resuscitato.

CAP. 19. De reperto accipitre.

CAP. 20. De puella contracta.

CAP. 21. De contracto directo.

CAP. 22. De rustico a dæmonio liberato.

CAP. 23. De quadam puella simile miraculum.

CAP. 24. De milite sagitta vulnerato et per S. Fidem sanato.

MIRACULORUM

LIBER I

CAPUT I.

De Witberto, cujus oculos radicitus evulsos S. Fides redintegravit.

Igitur adhuc in pago Rotenico a, ubi et beatissima virgo requiescit Fides, in vicinia vici Conchacensis presbyter quidem *, Geraldus nomine, susperstes habitat, qui habuit consanguineum ac in Pontificali Confirmatione b filium, nomine Witbertum, suæ domus vernaculum, rerumque suarum procuratorem strenuum. Hic aliquando Witbertus festivitatis gratia ad Conchas * perrexit, completaque de more solenni lucubratione vigiliæ c, in crastino, id est, in ipso solemnitate die, recidivo redibat tramite, cum offendit sinistra fortuna præfatam dominum suum, occulto zeli odio adversus se commotum. Hunc presbyter cum peregrino habitu cominus cerneret, et * verbis pacificis in primo aggressu ita affatus est: Ecce, Witberte, Romeus d, ut video, effectus es; (sic enim in eadem patria Sanctorum peregrini appellantur; et respondit: Etiam, domine, a festivitate S. Fidis revertens. Tum vero de cæteris quasi amicabiliter exquisito dat licentiam abeundi. At cum paululum sese præterirent, respiciens post tergum Judaicæ conditionis sacerdos *, (si tamen sacerdotem, qui sacrilegio sacerdotium contaminat, vocari fas est) jubet homini, ut paulisper opperiat se; quem consecutus mox a suis utrobique vallatum teneri præcepit.

6 Quod cum ille vidisset nimio metu intremiscens, summam cujus criminis arguatur, percontari cepit. Cui vir perfidus hujuscemodi * dedit responsum: Malum mihi fecisti et pejus factum ire paras, et ideo non aliter, quam ipsis tuis oculis satisfaciens mihi supplicium dabis. Nec tamen apertius, quasi præ pudore, designavit modum culpæ; namque est sacerdotibus inhonestum de zelotipio e suo agere judicium; siquidem hujus mali causa de suspitione stuprandæ mulieris erat exorta. Ille vero, ut erat rei ignarus, omnigenæ culpæ purgationem satis confidenter profert. Ecce, inquit, domine, omne nefas, quo tibi suspectus habeor, si est, ut palam detegas, legaliter refellere paratus, non æstimo inveniri posse, quo pacto iram tuam tuorumque fidelium incurrere debeam. Ad quem ille: Cessent, inquit, cessent superflua excusationis ambages; jam enim dudum conclamatum est, data sententia, ut oculis careas. At ille gladiatorio sibi animo illum * insistere, irremparabilemque suæ destructionis horam imminere, nec ullum precii locum fore ulterius cernens, adhuc tamen, quamvis de præsentis diffidens salute, hujusmodi clamorem addidit: Domine,

D

CAP. I.

A suscepta ad S. Fidem peregrinatione revertenti

a

* an quidam?

b

* Lab. Concham

c

* Lab. Concham

c

* Lab. omittit et

d

* Lab. male sacerdotes

e

* Lab. addit minaciter

e

* Lab. addit minaciter

f

Witberto, ab hero suo, cui de crimine falso suspectus erat.

* Lab. summa

* Lab. addit minaciter

e

* Lab. omittit illum

e

* Lab. omittit illum

e

* Lab. omittit illum

e

* Lab. omittit illum

e

* Lab. omittit illum

e

AUCTORE
BERNARDO.

A mine, indulge, quæso, veniam, et si non propter innocentiam meam, saltem pro amore Dei et S. Fidis, cujus amore in præsentiarum gesto sacrum peregrini habitum.

ambo oculo
radicitus
evelluntur,

7 Ad hæc torva bellua nec Deum, nec Sanctam ejus magni pendens, effero furoris rugitu frendens, diu conceptum blasphemiam venenum, ita verbis evomit sacrilegis: Nec Deus, nec S. Fides hodie, inquit, te liberabit, neque eos invocando proficies, ut a manibus meis impunitus abeas, neque eo confugies, ut ob peregrini habitus reverentiam, cum sis mihi iniquissime injurius, te in contemptibilem inviolabilemque habeam personam. His dictis, jubet hominem dari præcipitem, oculosque innocentis violenter eripi. Sed cum nullum suorum (qui tres tantum erant, quorumque nomina propter barbarismi præmittimus horrorem) ad tantum facinus impellere potuisset, illum ab eisdem saltem gravari impetrans, repente idem elapsus ab equo, digitis, quibus sacrosanctum Christi corpus contrectare consueverat, sui filii oculos violenter abstraxit, humique negligenter projecit. Non sine supremæ virtutis præsentia, quæ non sinit homines divinæ curæ exortes, et semper adest prope invocantibus se in veritate, facitque judicium injuriam patientibus.

* Lab. quorum

* Lab. contractare

B 8 Nam, qui tum ibidem affuere, cernere continuo niveam meruere columbam; aut certe, ut ipse adhuc patror sceleris solet asserere, pica extitit, quæ pica, id est, columba, ocellos miseri, recenti cruore illitos, in ipsa hora suscepit ab humo, supraque montuosæ telluris altitudine elevata, ad Conchas deferre visa est f. Nec mirum, si Deus aliti picæ oculos ad tempus servandos credidit, qui per corvos olim victum Helia in deserto præbuit; vel forte, ut Divinitas voluit, ales dubia venit, quæ nec bene pica, nec bene columba, animadverti potuit, verum inter utriusque avis qualitatem non ambigua fuit discretio, cum hi quidem candidatam columbam, ille vero non aliud se vidisse perhibet, quam picam nigro distinctam et albo.

quos avis
Conchas deferre
visa est.

* Lab. vel

f

Sed quia Deus impiis terribilis, mitis vero apparebit justis, fieri potuit, ut insontibus quidem ac pro viso scelere tacita conscientia ingemiscuntibus candida species visa fuerit, scelerato vero confusa. Quod tamen idem cum vidisset sacrilegus, pœnitentia ductus, lacrimari cepit profusus. Cui ab uno sociorum ejus idem facere incassum tardeque, dictum est. Indeque abiens sacram Missæ celebrationem postea, aut propter perpetratum scelus non præsumpsit, aut (quod verius videtur) propter rem sæcularem omnino neglexit.

C 9 At vero mater hujus Geraldii, læsæ innocentiae vehementi affectu compassa, prædictum Witbertum domi recepit, cunctaque sibi necessaria, donec sanus factus est, benignissime suppeditavit. Cum qua etiam eadem tempestate obversatus fuerat, non tam ex præcepto sui senioris g, quam declinando atrocitatem ipsius, quam in illum idem senior, sævior solito exercuisset, ex quo falsi zeli vulnus in corde percussisset. Isdemque sanus effectus, eodem anno arte joculari h publicum quæritavit victum, indeque quæstum occæpit; adeo ut (sicut modo assolet referre) oculos ultra habere non curaret, tanta eum et lucrû cupiditas, et commodi jocunditas delectabat.

Curatis vulnibus ei
S. Fides

g

* Lab. Is denique

h

* Lab. accepit

post annum
apparet;

10 Evoluta itaque anno, impendente solemnitatis die, dum pridie ante vigiliam membra

sopori dedisset, adstitisse sibi inenarrabilis elegantiae visa est puella, aspectu angelico atque serenissimo, facie candida, roseoque rubore guttatim respersa, quæ inestimabili vultus vigore omnem humanum superexcelleret decorem. Quantitas vero non alia erat, quam ea, quæ passionis tempore fuisse legitur, id est, statura puellaris, necdum provectæ ætatis i; vestes erant amplissimæ, auroque per totum intextæ mundissimo ac subtili picturæ varietate circumdatæ. Manicarum vero quantitas ad vestigia usque dependens, in minutissimas rugas præ sui magnitudine subtiliter contracta; sed et ligatura capitis in orbem complicata bis binis perspicui candoris emicabat margaritis. Verum pusilli corporis habitudo nihil aliud mihi significare videtur, quam quod passionis tempore (sicut diximus) juvenis legitur fuisse k.

mirabili forma,
cujus expositio datur;

k

11 Oris autem qualitas, quantum fas fuit huic, cui hæc visio apparuit, discernere, sive mirabilis habitus, non, ut reor, sine causa exstiterunt; nam præclarum in se hæc eodem gerunt portentum; siquidem vestes mensuram personæ excedentes, armaturam, sive protectionem exuberantis fidei possumus accipere, quarum aureus fulgor spiritualis gratiæ illuminationem aperte figurat. Quid subtilitas picturæ, manicarumve rugositas, nisi divinæ sapientiæ indaginem præfert? Et merito in principali corporis parte, id est capite, sunt visæ quatuor gemmæ, per quas liquido principalium virtutum, prudentiæ, justitiæ, fortitudinis ac temperantiæ, possumus advertere quadrivium l.

E

Quarum S. Fides, quia notitiam perfectionemque habuit, ac penitus Sancto afflata Spiritu, cæteras quoque, ab his derivatas, intra viscera amoris perfectissime coluit, omnimodis Altissimo placuit; ac proinde non ignara summi boni, sacro martyrio immolandam semet ultroneam, curamque Christo obtulit haulocastam m. Restat faciei qualitas, quam licet primam, ut a relatore didicimus, præmissemus, ultimam tamen in expositione nostra ponemus; quia in eadem, quæ est totius vitæ summa finis, caritatem significare sentimus, per candorem videlicet faciei; bene etenim per candorem, qui nitore sui alios colores vincit, caritas intelligitur, virtutum perfectissima, quem nos ante ruborem, qui martyrium insinuat, non absurde, ut a nostro relatore accepimus, præmisimus, quia ad martyrii gratiam absque charitatis eminentia nequaquam pervenitur. Hanc itaque virtutem Deo gratissima carissimaque Fides invincibiliter n servavit, quando pro illius amore intempestivam mortis acerbitatem inhianter expetiit.

l

m

F

n

12 Mox vero, ut ad incepta redeam, eadem Beatissima, fulcro cubilis innixa, supra dextram dormientis malam leniter suaviterque manu admota, sic inquit: Dormisne Witberte? Cui ille ait: Quis es, qui me vocas? At illa respondit: Ego sum S. Fides. Ad quam ille: Quid causæ accidit, Hera o, ut ad me venires? At illa respondit: Nihil aliud, nisi ut te visam. Witberto vero gratias agente, ipsum rursus S. Fides interrogat: Cognoscisne me? At ille eam, ac si jam dudum visam, recognoscens, sic visus est respondere: Etiam bene te video, Hera, et optime agnosco: Dic etiam mihi, quomodo te habeas, inquit? quamque prospere tua res agatur? Ille respondit: Optime, Hera, rebus meis succedit fortuna, cunctaque Dei gratia sunt erga me

spondetque,
eum oculos
sub certa
conditione
recepturum,

o

* suppl. et illa

AUCTORE
BERNARDO.
* Lab. omittit
de se

me prospera. Cui illa: Et quomodo, ait, prospera, quia lumen cœli non vides? Ille enim; ut fit in somnis, aliter de se*, quam res erat, videre putaverat. Qui mox ad hunc finem interrogationum, oculorum reminiscitur amissorum, et quomodo, inquit, videre possim, qui anno præterito a tua festivitate remeans, injusti domini violentia oculos miser perdidit? Et illa: Nimium, inquit, Deum offendit, graviterque summi Artificis iram irritavit, qui te immeritum corporis detrimento damnavit; verum si crastina luce, quæ erit martyrii mei vigilia, Conchas perrexeris, emptasque duas candelas unam quidem ante aram S. Salvatoris, alteram vero ante aram, ubi gleba corporis mei condita est *p*, apposueris, oculorum de integro reformatum decore mereberis gaudere, si quidem pro illata tibi injuria celestis Judicis pietatem ingenti clamore ad misericordiam promovi, Deumque pro salute tua sedulæ precis instantia tandiu fatigavi, quamdiu ipse impetratæ optionis effectum facilem exorabilemque redderet.

quam cum
implevisset,

* Lab. præ-
sens

q

r

* Lab. per
ordinem

13 Hæc ubi dicta dedit, cœpit iterum atque iterum abitu instare, et, ut celerrime pergeret, obnixius monere, imo de pretio emendæ ceræ hasitanti, ita consulere: Mille homines, quos numquam vidisti, inquit, tibi sunt daturi; præter hæc tamen, ut tuum negotium facilius peragas, pergo festinus præsentii* diluculo ad ecclesiam hujus parochiæ (sane hæc erat, apud quam oculos amiserat, quæ ab antiquo SPARIACUS *q* vocabatur) ibique Missam audiens sex denariorum *r* reperies datorem. At ipso pro consolationis beneficio condignas grates rependente, virtus cœlestis rediit. Continuo ergo expectatus, præfatam petiit ecclesiam, ubi cum universis omnem hanc visionem exposuisset ordine*, omnes pro deliramento reputarunt. Nec tamen cœptis desistens, cum singulos singillatim supplicando circumfusam rogaret multitudinem, querens duodecim oppignerare denarios, e cæteris tandem quidam Hugo se proferens huic aperta crumena gratis sex numeros cum obolo porrexit, qui tantum, quem in visione acceperat, excessit numerum; tunc ille, non immemor visionis divinæ, fit certior de futura promissione. Quid verbis opus est? Adit locum, visionem prodit senioribus, emit cereos, apponit altaribus, excubat coram aurea sacratissimæ Martyris imagine *f*.

s
singulari pro-
digio oculos
recuperat,

* Lab. male
aut

* Lab. peni-
tusque

14 Circa autem medium noctis videtur videre in oculorum sibi excisorum locellos, geminas fulgoris quasi baccas *t* haud* plus quam lauri arboris magnas, desursum immitti, penitus* infigi; qua statim reverberatione confusus cerebrum, versusque in stuporem, obdormivit. Cum autem matutinæ laudes agerentur, propter concentum et vociferationem psallentium expectatus, videtur sibi fulgentium luminarium, hominumque sese motantium quasi umbram conspici. Verum pro interno cerebelli dolore, stupor desineret, cœpit jam apertius rerum formas discernere, atque in se vix reversus, recollit visionem, manibusque appositis contrectat redvivæ lucis fenestras, carnes* integerrime pupillis in fronte reformatas. Ac* continuo, adhibitis testibus, immensam Christi magnificentiam immensis prædicavit laudibus. Fuit igitur

* Lab. carnis

* Lab. At

ineffabile gaudium, inaudita lætitia, incredibilis stupor, dubium pene discrimen, utrum somni imaginatione, an rei veritate tam inauditum miraculum cernerent, præcipue his, qui prius eum noverant.

15 Inter hæc res ridicula plausuque dignissima accidit. Nam, ut erat homo purissimæ simplicitatis, irrepsit eum* corde superflua timoris trepidatio; forte illum Geraldum, qui sibi dudum oculos evulserat, ad publicam, ut fit, solemnitatem adventasse, sibi que denuo si casu obvium haberet, fretum majore manu, renovatum oculorum decus excisum ire. Idcirco ergo inter confusum promiscuæ turbæ strepitum, quo potuit, occultius elabatur, nondum tamen ad unum* de recuperati luminis dono erat certus; tantus eum rei stupor invaserat, cum forte inter angustias turbarum, ad ecclesiam concurrentium, jam claro die asinum offendit oppositum; quem cum fuisset intuitus, virili severitate increpitans sic inquit: Heus tu, homo, quisquis es inepte, abige asinum tuum, ne fiat viatoribus offendiculum. Hic primum de veritate facti actus certissimus, secessit præpete fuga ad quemdam notum sibi militem *u*, cujus municipium in eminenti rupe situm, ita natura rerum undique muniverat, ut omnimodis machinis inaccessibile videretur, non a Conchis longius quam sexdecim millibus. Ad id ergo propter inexpugnabilem valli tuitionem confugiens, vix aliquando a monachis multa prece exoratus, multa que securitate donatus rediit. Quod cum plerique omnes, tam ex longinquis, quam proximis regionibus, confluentes, pro inaudito miraculo* eum certatim videre festinant, nonnulla ei beneficia indulgisse abeuntes gratulantur *x*. Et hoc est, quod sibi in visu S. Fides, ut diximus, dixerat: Mille homines, quos numquam vidisti, tibi sunt daturi, finitum numerum, ut mos est in Scripturis, pro infinito ponens.

et sibi ab hero
suo rursus
mal: metuens
mox aufugit,
* Lab. ei in
corde

* Lab. ad
plenum

E

u

* forte suppl.
haberet

x

16 Porro denique, ut fiat notior locoque stabilior, dudum bonæ memoriæ Arlaldus *y* abbas defunctus, concorsque fratrum sententia distrahendæ ceræ, quæ ibidem copiosiore Dei manu superabundat, eundem præficiunt. Unde cum multiplicem quæstum coegisset, cœpit, ut est humanum ingenium, insolescere, nactusque sui animi incestam mulierem, continuo facti in se miraculi dignitatem oblivioni dedit: sed et, ne id inultum auferret, repente sanctæ Virginis ultrix affuit damnatio, quæ uno oculorum hominem cecato, non tamen penitus eradicatedo, ad penitentiam reduxit remedium, lumen de integro restituens. Mox vero idem, ubi iterum atque iterum in consuetum relaberetur volutabrum, divino ultimine* consecuto, unius oculi lumen amittebat, penitensque recuperabat, quod quoties jam evenerit, totidem miraculorum capitula, nisi fuisset nobis studium vitandæ nimietatis, prænotare potuissemus. Ad postremum vero, cum in ipsam sine intermissione incidisset, utriusque oculi officio caruit. Quocirca ut perfectius delicta pœniteret *z*, attonsa barba, coronato capite, clericatus se mancipavit ordini *aa*; quam rem licet idiota et illiteratus fecisset, tamen id ita divinæ pietati sedit, ut oculorum visum resumere meruisset. Idem tamen, post tot castigationum flagella impatiens libidinis, in idem cœnum corruisse dicitur nulla tamen corporali succedente vindicta. Is igitur jam senex, ob turpis actionis facta ad summam vilitatem inopiamque redactus, nunc fratrum

at Conchas,
dein reduci-
tur, ubi varia
in eo sunt
miracula.

y

F

* i. e. divina
ultione

z

aa

trum

A trum publica alitur alimonia, contentusque modico et plerumque vespertino salario, gaudet famis tantum refocillatione, totius levitatis molestia securus.

Nihil in hac narratione a se confictum, at multis gentibus comperita

bb cc dd

17 Testor itaque divinæ providentiæ veritatem, absque ullo mendacii furo, ut in hac continetur scriptura, ab ipsius Witberti ore accepisse, neque me decoris causa plus æquo addidisse, neque reor insuper, me inultum posse abire, si ipsum Dei dilectam et perpetuam amicum S. Fidem mendacis favore stili gaudere puto, quam constat pro veritate, quæ Christus est, funestam martyrii subiisse sententiam. Denique cum constat, nonnullos, quorum auctoritas satis recipitur idonea, res prodigiosas, quamvis sua ætate multo antiquiores, unius tantum relatoris, qui rei gestæ tamen non interfuerit, ore contentos solertissima descripsisse cura, cur ergo rem, mea ætate actam, quam et ipse oculis vidi, cuique Arvernia *bb*, Rotenica *cc*, Tolosanaque *dd* patria cæterique id locorum populi testimonium præbent invincibile, quantum ad nostræ professionis officium a perpetua memoria vacare patiar? præsertim cum ipsa, ut dudum præmississemus, scriptorum negligentia, ut tantillus homunculus tam periculosam tamque arduam præsumat materiam, pene violenter cogat.

se scripsisse, protestatur Bernardus.

18 Nam sicubi in hac patria vel rarus divulgaretur grammaticus, nescio, pigritiæ ignavia, an dictandi ignorantia (si quidem artis professione permulti gloriantur, qui se tales ipso effectu minime produunt) tale quid describere vel sponte neglexit, vel ignorat omnino sui ingenii ingratus. Idcirco ego decrevi potius insimulari audaciæ, quam negligentia incurrere noxam, dum id modo recenti veritate studeo annotare litteris, quod nullatenus potuisset, si scribendum posteritati servaretur, absque calumnia dubietatis vel damno veritatis haberi: quæ res ut ex omni parte dubietate careret, non statim, ubi sæpe dictus Witbertus oculis privatus extitit, illum divina miseratio sanavit, verum, ut supradictum est, toto anno a salute suspendit, arteque etiam scurrilitatis compluribus suis provincialibus oculis captum notavit, notatumque cunctis ad ultimum sanavit; in quo nihil eo inferius gestum est miraculum, quod in Evangelio de cæco nato legitur, et etiam multo mirabilius; siquidem ipsa Veritas sequaces suos majora utique, quam se, facturos esse, promiserit, inquiens: « Qui credit in me, opera, quæ ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet, quia ego ad Patrem vado *ee*. »

ANNONATA.

a Pagus Ruthenicus, seu, uti Bernardus scribit, Rotenicus, teste Valesio in *Notitia Galliarum pag. 492*, nunc duas dioceses continet, Segodunensem veterem ac Vabrensem recentiorum; et in Superiorem Inferioremque dividitur, sive in montanum ac planum. Superior vocatur LE HAUT ROUERGE; Inferior LE BAS ROUERGE. Porro Conchensem locum in Ruthenica, ut vocant, Marchia Inferiori situm esse, scribit in suo *Lexico Geographico Bruzen la Martiniere tom. VII, pag. 223*.

b Sacramentum Confirmationis indicat Bernardus. Fuit itaque Geraldus ille Witberti sui consanguinei in Confirmationis Sacramento pa-

trinus, unde et infra Witbertus illius filiolus, Gallice fillieul, nuncupatur.

AUCTORE
BERNARDO.

c Vigilia, inquit apud Cangium Joannes de Janua, dicitur dies profestus, scilicet dies primus ante festum, quia tunc in sero vigiliæ vacamus; imo tota etiam nocte populum in solemnioribus vigiliis vigilare in Dei laudibus soluisse, ibidem tradit Honorius Augustodunensis. Addit vero Bernardus de lucubratione, ut significet, non sine luminum splendore S. Fidis, uti et aliorum Sanctorum, vigiliis celebratas fuisse.

d Non tantum ii, qui ad sanctum Petrum pie peregrinationis causa Romam tendebant, sed quibus peregrini, olim hac voce designabantur. Ita etiam Vasconum lingua Romini vocatur, qui Gallice pelerin: et Rominage eodem idiomate pro pelerinage adhibetur. Plura de hac re vide apud Cangium verbo Romeus.

e Vide Calmeti *Dictionarium Biblicum* verbo Zelotypia et verbo Adulterium.

f In editione Labbeana desunt sequentes 14 lineæ ad usque Quod tamen.

g Id est, heri seu domini sui Geraldus. Frequenter autem a mediæ ævi scriptoribus heros seu dominos seniorum nomine designatos fuisse, ex *Lexico Cangii*, verbo senior, satis superque liquet.

h De arte joculari seu potius de jocularibus qui mimi seu histriones erant, vide Cangium hoc verbo ejusque *Supplementum a Carpenterio editum*. Porro cum Witbertus ille tum oculis careret, haud facile alias, quam cantoris partes, inter hujusmodi homines agere potuit. Quam vero quæstuosum olim hoc fuerit officium, ex *Lexico Cangii*, verbo Ministellus col. 771 facile conjicias.

i De juniore nostræ Martyris ætate agunt antiqua ejus Acta pag. 288, et rursus hic infra de ea sermo est, uti et cap. seq., ubi S. Fides sub forma decennis puellæ apparuisse narratur.

k Sequens numerus totus abest a Labbeana editione, fortassis studio prætermisus quod nihil historici contineat. Ceterum videtur Bernardus S. Gregorium Magnum imitatus hic fuisse, qui simili fere modo in *Homilia xxxi in Evangelia de angelo, stola candida cooperto et in dextris ad sepulcrum Domini sedente, ratiocinatur*.

l Quadrivium seu Quadrivium eodem omnino sensu adhibet S. Hieronymus *Epistola 25, cap. 1*.

m Legendum puto; puramque Christo obtulit holocaustam hostiam, vel purumque Christo obtulit holocaustum.

n Id est, sine vitio, sine defectu; nisi forte legendum sit inviolabiliter.

o Usitatissimum Gallis fuit, ut Sanctas dominæ aut heræ nomine, Sanctos vero Domini titulo compellerent; idemque mos necdum ubique exolevit.

p Mirificæ machinæ theca, de qua in *Commentario num. 37* egimus, fortasse pro altaris tabula tunc fuit, in qua sacerdos celebrabat.

q Parochiam seu vicum nomine Spariacum, Conchensi cænobio sat vicinum, neque apud Hadrianum Valesium in *Notitia Galliarum*, neque in *Indicibus geographicis Bouqueti* aliorumque, neque in *geographicis Tabulis*, quas habemus, invenire potui.

r Denarium et nummum promiscue quandoque sumi, recte Cangium in *Lexico*, verbo Denarius, animadvertit, confirmaturque Bernardi nostri testimonio, quo mox subdit, prolatos sex nummos cum obolo eum, quem in visione Witbertus

AUCTORE
BERNARDO.

tus acceperat, denariorum numerum uno obolo superasse. Plura de Denariis obolisque vide apud laudatum Cangium.

s Auream S. Fidis imaginem, de qua in Commentario num. 56 et 57 egimus, Bernardus hic designat; quæ fortassis festo sanctæ Martyris die supra altare, ubi reliqua corporis ejus pars condita erat, fidelium venerationi exponi solebat.

t Bacca lauri sunt minutiores lauri fructus, ejusdem fere magnitudinis ac cerasa minora.

u Miles, id est, vir nobilis, uti ex subsequentibus abunde patet. Plura de hoc nomine videat curiosus lector apud Cangium in Lexico.

x In editione Labbeana desunt sequentia usque ad voces Quæ res sub medium num. 18.

y Araldus is idem est Conchensis abbas, qui tom. I Gallie Christianæ auct. col. 240 Arnaldus vocatur, qui, uti ex Bernardi verbis colligi datur, ante sæculi X exitum defunctus fuerit.

z Ita etiam Arbonius verbo poenitere personaliter utitur, ita loquens in Psalmum 37: In quo (Domino) præterita poenitemus, præsentia corrigimus.

aa Suscepto, ut conjicio, Ostiarius aliove ex B Minoribus Ordine.

bb Arvernia patria seu Alvernia, Gallice l'Auvergne, est provincia ampla regni Franciæ, ubi alias Arverni, populi Aquitaniæ, fere in regni medietate, habens a Septentrione Borbonensem provinciam, ab Oriente Forisiensem comitatum, ab Occidente Marchiam et Lemovicensem provinciam, et a Meridie Ruthenensem cum agro Gabalitano. Ita Baudrandus in Lexico Geographico, apud quem plura de ea regione videsis.

cc Vide, quæ superius lit. a de pago Ruthenico diximus, quibus ex Baudrando hæc addere placuit: Ruthenensis provincia terminatur a Meridie Occitania, ab Ortu Gabalis, a Septentrione Alvernia Inferiori, et ab Occasu Cadurensi provincia.

dd An Bernardus per Tolosanam patriam indicare voluerit Vasconiam Tolosanam, de qua Baudrandus tom. II, pag. 361; an ipsam Tolosam celebrem Gallie Narbonensis urbem, indubitanter edicere non audeo; quamquam inclinet animus, ut credam, Tolosanum seu agrum, seu comitatum potius, quam solam urbem, ab eo hic designatum fuisse. Ceterum, cum non tantum ex ipso Wüberto, in quo prodigia hæc facta sunt, Bernardus ea, quæ refert, acceperit, sed etiam ad trium provinciarum aliorumque populorum, quibus Wübertus notus fuit, testimonium provocet, atque insuper Deum testem appellet, se absque ullo mendacii furo, rem, ut audivit, enarrasse, non video, cur illi, tametsi mira insolitaque narranti, fidem denegemus, uti et in Commentario num. ultimo monui.

ee Verba sunt Christi apud Joannem cap. 14, v. 12.

CAPUT II.

De Gerberto simile miraculum a.

Et quia bonitas Dei recta desideria perficit, vota que fidelium semper accumulatur, eventit, divina disponente providentia, ut, quod in uno dudum videndi cupidus expetieram, nunc quoque idem incredibile dictu etiam præter spem in duobus videam. Video, inquam, Gerbertum parisi miraculi novitate mutilata ora reformatum, cujus mentionem si in præcedenti epistola non fecerim, nullum scrupulo pungat; nam cum de Witberto, mihi nominatim quæsito, primum dictarem, neque prorsus ullo modo, donec exoccupatus essem ex uno, miraculum aliud audire decrevissem, accidit, uti in clausula jam pene exacti miraculi ignotum inopinatumque mihi offerrent et hunc Gerbertum; scilicet ille prior multo celebriore fama divulgatus habetur, utpote transmissis jam circiter sex lustris b, ex quo sibi juveni res hujusmodi acciderit. Alter vero, de quo nunc sermonem præ manibus habemus, non plus triennio sibi præterisse asserit.

20 Hujus rei veritatem quot argumentis sollicitus indagaverim, tedious nimis est revolvare; nam præter testimonium illorum, qui mihi parati vel super sanctæ Martyris pignora jurare, vel judicium ignitum c gerere adistunt, videas adhuc antiquas stigmatum cicatrices scissæque cutis circa oculos deformitatem horrere; scilicet et res obscuro noctis initio gesta fuerat, at ipse caput improborum manibus subducens hac illaque agitabat; unde illæ plagæ, quas tunc ante oculorum effosionem suscepit, prædictorum testium dietis fidem dant ampliorem. Nulli ergo de veritate ambigendum, nec æstimet quis, inexacta narrare me, sive de corde meo quidquam falsi excogitare, nec * fantasticum spiritum imitari, ubi Deus debet nominari: alioquin satius mihi esset omnino silere, quam verbum Dei fallacia adulterare. Quod autem proposui, hujusmodi est.

21 Erat quidam Unigo d in pago Aniciensium, regens castrum, vocabulo Calmilliacum, vir inhumanissimus, ingenioque ferocissimo. Hic cum aliquando consuetæ crudelitatis tyrannide tres viros de terra S. Mariæ Aniciensis ecclesiæ e indigna captione teneret, neque eos jam, nisi suspensio, inde evasuros, obnixè protervo degeret juramento, vel potius, ut rei mox docebit exitus, pejeraret, accidit, ut quidam Gerbertus, pro ordine suo haud obscura opinione, ante nervum f, quo pedibus tenebantur, pertransiret solus; quem quia virum misericordiæ noverant, utpote qui jam aliquot hujusmodi ob solius Dei amorem propriis pecuniis redemisset, una voce exclamantes efflagitant, uti pro amore Christi sanctæque ejusdem Genetricis Mariæ unaque S. Fidis martyris sibi quantocius, ne perirent, si quæ posset, subveniret. Is autem jam tunc anno transacto, dum per pagum Rotenicum in expeditione pergeret, per sanctam Fidem, non quidem

CAPIT. II.
Narrationi
sue fidem

E

varii titulis
conciliat Ber-
nardus.

c

* an vel?

F

Dum Gerber-
tus tres viros,
injuste detent-
os,

d

e

f

A quidem orationis causa, sed ut Witbertum illuminatum videret, diverticulum fecerat, cujus opinione jam a multo tempore audita, non tamen ipsum eatenus vidisset, eumque nummis, ut possibilitas arrisit, donaverat.

pro amore S. Fidis liberare nititur, ipsemet, tamquam proditor, oculis mulctatur,

g

22 Itaque deinceps S. Fidem intra viscera amoris super omnes Sanctos speciali amore coluit. Unde his ad se tam anxie clamantibus sanctæque Fidis mentionem facientibus, non potuit pati, etiam pro permutatione vitæ, quin eis, quantum posset, succurreret (tantus melliflui nominis affectus intra cordis ejus subit penetrabilia) nam statim totus commotus pietatis visceribus lacrimisque ora madidus, quod potuit festinans, pares cultellos quæsit acutissimos, eisque birro g occultatos attulit, datis etiam funibus murali altitudini coherentibus, ea lege beneficia coercens, ne se, si rursus caperentur, confidentes perderent. At hi continuo, moræ impatientes, antequam furti amica nox incumberet, intempestive maturantes, præciso nervo, incautius capitis fugam corripunt, sed rursus inimica luce manifestati captique, cum, qui eorum esset libertatis auctor, districtius inquiretur, Gerbertus fit manifestus. Itaque, ut meo more loquar, in bono scelere deprehensus, etiam futurus castelli dedit, ab impio domino arguitur. Quid plura? Nec passus ipse crastinum diem expectare, in ipso diei noctisque confinio minaciter inexorabiliterque ejus oculos violentissima evulsione excidi jubet. Nec mora, vallatus ab invitis commilitonibus, solotenusque præcipitatus, diu renitens, ut erat præstantissimis viribus, caputque viriliter detorqueus, cum multa tandem difficultate mutilatur oculis. In qua reluctatione tanta sibi nutantibus digitis circa oculos inflata sunt vulnera, ut hoc solo testimonio quis contentus facilem præbeat fidem.

at hos recipiendi, sibi apparente S. Fide, spem concepit,

h

23 Porro autem hi, qui in captionem redacti fuerant, nullam sui Dei gratia detrimenti experti sunt jacturam; quod ita bene sibi accidisse, per merita S. Fidis nolite ambigere. In illa hora ille miser propriam vitam omnino exosus, adit rus, lac caprinum h bibiturus (fertur enim, quod, si quis id recenti plaga affectus sumpserit, illico morte resolvitur) quod cum dare nullus ei præsumeret, et idcirco ut fame deficiens periret, octo continuis diebus noctibusque alio etiam cibo jejunos pernoctaret, novissima noctium velut in exstasi, sui paulo oblitus, cernit, aesi decennem i apparere virginem aspectu jocundo, indicibiliterque venusto, in vestitu deaurato, atque inastimabilis artificii varietate circumdato; quæ propius illum intuita, extinctæ fronti oculos infigere visa est dextra, manu sinistra cervicibus supposita. Ille continuo somno excitus, præpropero saltu de lecto exiliens, nititur ad sacra vestigia præsentialiter procidere. Qua evanescente minimeque inventa, se miserum protestatur, ingenti clamore totum opplet diversorium. Experrectis ergo duobus suis servitoribus k, et, quidnam sibi vellet hujuscemodi querimonia, percontantibus, indicat, se herilem Virginis formam vidisse, eamque sibi oculos reformasse, seque ob hoc Conchas extemplo profectum iri *. Ipsi vero in cachinnum subito elati, senioris l conceptionem summæ stultitiæ deputant, qui more illuminati Witberti se quoque æstimet illuminandum. Ille tamen crastino exurgens diluculo, ita, totius mœstitiæ pulsata nebula, hilaris factus est, gaudensque, ut facile hunc divinitus rele-

** an profecturum?*

l

vatum adverteres, statimque poscens cibum, recreatus est.

24 Post dies autem nonnullos, hujus apparitionis haud immemor, ad sacrum Conchacensis cenobii monasterium se duci præcepit. At vero, ut dictum est, servitores incepta senioris deliramento deputantes, vel potius dedignati, jussa cæci habentes neglectui, ita demum ab illo discedunt, ut qui, fugiente fortuna, cadit. Verum itaque est, quod adversa fortuna falsos amicorum vultus detegit. Ille tamen nequam Dei misericordiæ diffidens, quorumdam amicorum sustentatus adminiculo, optatum iter exequitur. Pervenientesque ad monasterium, Omnipotentis ibidem invocatur adiutorium, atque reversus in hospitium, cœpit jam aliquantum videre. Ille vero sentiens miraculum, cum se indiscrete de Dei munere jactat, tenebris denuo involvitur, nondum prandio peracto. Posthæc aliquot diebus orationi vacans, S. Fidis benignissima interventione, visumque oculosque integratus pristinum oris decus perfectissime meruit recipere: qui deinceps, iterum iterumque ad pristinam militiæ vitam redire summo entens conamine, divinitus statim impediatur.

AUCTORE
BERNARDO

*uti re ipsa post
dies aliquot
oculos recepit.*

E

25 Postremo cum ab inclyta Theotberga m, Pontii comitis conjuge, sibi aliquando persuasum fuisset, ejusque servitutis jugum detrectaret, cum sit manifestum, inquit, S. Fidem in te non ad hoc tantum peregisse miraculum, ut inter mundanæ militiæ fluctus iterum periclitaturus redeas, sed ut ei perpetua familiaritate adhaerens, ad perpetuæ gloriæ portum salvandus emergas; nequaquam ultra rebellis exstitit, nec divinæ voluntati contraire inceptavit, a sapiente matrona vehementer increpitus, salubriterque edificatus. Quam ob rem Deo Sanctæque ejus nunc in eodem loco devotissimo famulatur obsequio, monachorum præbenda u contentus pro modulo, ac tempore nostro vir compositis moribus ac sinceræ conversationis. Unde hactenus illo seniores loci bene usi sunt, quos per omnia obsequens nimio amoris colit affectu. Cerneret inter antiquas stigmatum cicatrices pupillarum micare gemmas, inque prioris naturæ modum restitutos contra naturam oculos, non vitreos, sed carneos resplendere. Verumtamen ne insolentia vel malesuado propinquorum consilio, ut est humana fragilitas, aliquando forte corruptus, inter sæculares reverti velit, oculorum sinister divina voluntate postea cœpit defluere, fugato tantum lumine.

*ac dein in
S. Fidis mo-
nasterio Deo
servivit.*
m

n

26 In quo, o S. Fides, tuæ bonitatis laudabilis apparet compassio, quæ, quos in corpore sanas, eisdem in anima nihilominus mederi sollicita es; ideoque exteriorem corporis oculum lumini subducis, ut interior animæ fiat lucidior. Hoc quoque, fideles, miraculum in tabulis cordis vestri exarate, sanctæque Fidis martyris merita laudate atque bonorum operum exhibitione quantopere imitari satagite, ad sepulcrum ejus concurrite, salutemque animarum vestrarum fideliter postulate. Nam non latet humanæ rationis intellectum, eam, quæ salutis beneficium in inferiori hominis parte, id est, in corpore, sic indulget copiose, copiosius etiam in excellentiore, id est, in anima, si quis recte petit, largituram.

*curante S. Fi-
de, ne redeun-
di ad sæcula-
rem militiam
occasionem
haberet.*

AUCTORE
BERNARDO.

ANNOTATA.

a Totum illud caput abest ab editione Labbeana; illud autem a Bernardo conscriptum fuisse, ipse, quo utitur auctor, loquendi modus, satis ostendit.

b Id est, a triginta circiter annis; est enim lustrum, teste Festo, quinquennale spatium; quod seziens repetitum triginta facit.

c Judicium ignitum gerere est ferrum candens nuda manu portare. Fiebat id olim sat frequenter ab iis, qui aut innocentiam suam, aut rei, quam asserebant, veritatem probare vellent. Plura hac de re vide apud Cangium, verbo Ferrum candens, et verbo Ignis judicium.

d Quis fuerit ille Unigo, frustra apud Baluzium et scriptores Historiæ Occitanicæ, aliosque multos indagavi; nec mihi notius est Camilliacum castrum in pago Aniciensi, Gallicæ le Velay dicto, situm. Exstat illic quidem Calmeliacum seu Calmiliacum, quod est S. Theofredi insigne et vetus Ordinis S. Benedicti monasterium; at Unigonis castrum a Calmiliaco omnino diversum fuisse, ipsa res loquitur. Quid si fortasse legendum sit Podemiacum pro Camilliacum? Potuit eo casu Unigo ille ex proavis illorum fuisse, qui Aniciensis ecclesiæ terras, villas et castella vastarunt et incendèrunt, prædas abduxerunt et homines interfecerunt, uti videre est tom. II Historiæ Domus Arvernicae pag. 66, quique etiam, uti tom. II Hist. Occitanicæ pag. 492 asseritur, peregrinos, ad Aniciensem ecclesiam proficiscentes, capi jussos, dein pecunia redimi cogebant.

e Aniciensis seu Podiensis in Velaunis S. Maricæ ecclesia ob imaginem Deiparæ miraculis clarum, qua illic asseratur, in primis celebris est. De ea satis prolixum Opus conscripsit Odo Giseyus S. J., quem curiosus lector consulat.

f Per nervum hic designari puto truncum ligneum, quibus hinc et inde foraminibus, teste Valesio opud Cangium, certo invicem spatio divisum excavatum, in quæ foramina, tamquam in ocreas quasdam, pedes inferebantur noxiorum et vinculis seu nervis astringebantur.

g Birrus hic adhibetur pro veste, seu tunica, vel chlamide, qua bonus ille vir cultellos occuluit.

C h Seu lac caprarum. An autem caprinum lac, a recens vulnerato haustum, ei mortem re ipsa inferat, definiendum medicis relinquo. Utut sit, certe Archelaus, in Veneta nostra Cæii Plinii editione in pergameno anno Christi 1469 peracta, lib. viii, cap. 38 laudatus, auctor est, capras nunquam febrî carere; et comitali morbo noxias esse, Pitiscus in Lexico Antiquitatum tradit; unde facile invaluere potuit opinio, recens lassos, hausto caprino lacte, mox etiam febrî vel comitali morbi corripî, indeque quam primum extingui.

i Vide, quæ superius de juniore ætate sanctæ Martyris nostræ dicta sunt. Ex eo tamen, quod Gerberto visa sit decennis puella fuisse, consequens non fit, ut re vera non fuerit annis aliquot ætate provecior.

k Servitores medio ævo dicebantur, qui bene Latine servi seu famuli vocantur.

l Senioris, id est, heri seu domini sui. Vide etiam dicta pag. 505, lit. g.

m Theoberga illa fuit Pontii, comitis Gabiliani et Forensis, uxor, de qua Baluzius tom. I Hist. Domus Arvernicae pag. 43 et 44, ac tom. II, pag. 49, ubi diploma anno Christi 1010 editum,

aliaque dein, quæ ad Theotbergam et Pontium D attinent, pro suo more ex documentis certis exhibet. De his videsis etiam tom. II Historiæ Occitanicæ pag. 145 et 146.

n Seu monachorum diurna cibi potusque portione. Adi Cangium verbo Præbenda.

CAPUT III.

Injuste irruens in monachum S. Fidis, præcipitio et morte punitur: puella renuens imagini S. Fidis assurgere, membris contrahitur, facti pœnitens sanatur. Filia viduæ cæca divinitus visu donata a.

E Est etiam fidelibus valde recolendum et inimicis Dei formidandum, quod sum scripturus miraculum. Monachus ejusdem Congregationis quidam, nomine Bergandus b, Deo sanctæque Fidei, priusquam sacrosanctum habitum assumeret, patrimonium suum jure hereditario concesserat. Quam ob rem cum nuper, ut quidam nequam pervasori ex præfata cessione legaliter contradiceret, in hoc scilicet anno, instanti tempore messis eo pergeret, accidit, ut quidam Raieno de castro Albino c, quod est situm in pago Ruthenico, nescio, quo necessitudinis impulsu, cum triginta prosiliret equitibus, atque ab eodem bis ternis jam milliariis motus, monachum, forte cum suis equitantem comitibus, eandem viam, cui insistebat, in transverso præterire eminus cerneret. Cumque a circumstantibus sciscitatus, quinam essent illi pertranseuntes, resciret, mox, ficta causa, equos auferre, ore frendens, colore exsanguis, quam proterve minitatus est. Sane is a prædicta monachorum congregatione ob malorum immanitatem, quæ illis irrogaverat, jam diu excommunicatus fuerat d, eujus maledictionis nexu ligatus adhuc permanebat. Quid te protervitas ejus verbis, quid minarum procellis narrando detineam, cum jam dudum ætatem, eventum rei, quis fuerit, audire exspectas?

28 Continuo infelix miseraque cupiditate excæcatus, elatus fastu superbiæ, furorisque æstu irrationabiliter debacchatus, nec Deum, nec Sanctum ejus reveritus, effrenis velocitatis belluam vehementissime calcaribus urget, cursuque præcipiti violentissimus in insontes, quam mox irruere festinat, cum, divina præveniente vindicta, equus clunes elatus ad sydera, colla depressus ad ima, casu funesto corrui. Sessor vero, non minimo spatio antevolans ex torto collo, atque in frusta capite diminuto, periit; et, qui bonæ obedientiæ fratrem nocere vel pœnitens excidio anticipare festinabat, ipse prior, divino judicio mortis sententiam excipiens, remittitur orco, comes inferorum factus, vel præda dæmonum, quem alter consodalis ejus perniciter consecutus, volens tamen, ut aiunt, futurum congressum dirimere, in eodem quoque loco, quamvis in planitie, satis periculose habitur, fractoque tantum mucrone, ipse cum equo cælesti discretionem illæsus evasit. Gauderes, scholasticæ, super-

E CAPIT. III.
Dum in monachum S. Fidis, qui negotiorum causa iter agebat,

c

d

quidam, nomine Raieno, injuste irrueret, hic, equo lapsus, interit,

A superbiam non jam imaginaliter, ut in libro Prudentii de *Psychomachia* *e* legisti, sed praesentialiter, corporaliterque propriae velocitatis turbine tunc ibidem jacere obrutam, ac de sublimi gloriae suae fastigio praecipitatum in infinitam voraginis foveam, quam fraus peccati occulte paraverat, irreparabiliter esse demersam.

cjusque frater, extincti mortem ulcisci volens, repente bello perit.

29 Porro monachus ille conspicatus quidem de longe casum, sed causam finemque rei ignorans, quo abiturus erat, securus abiit, ac strenue peracto negotio, retro, unde venerat, domum revertitur. Hunc denique praefati Raienonis frater, nomine Hector *f*, tamquam homicidii reum ulcisci quarebat, membratimque discerpere inexorabilis munitabatur. Sed caelesti praeventus vindicta repente bello occubuit. Intelligite haec, qui superbi estis corde, atque a malignitate vestra aliquando resipiscentes discite recta facere, ne vos iudicii hora intempestive praecipitet, neve incorrectos repentinus obruat interitus. Non enim semper iniustitia praevalet, nee est vilis res divinum iudicium.

CAPIT. IV.
Puella quaedam, antea per S. Fidem divinitus sanata,

30 Neque omnino debemus omittere vel de potioribus infirmantium miraculis plura adjicere. Nam quoniam multiplex gestum est miraculum in ea *g*, ideo dicamus de quadam paupere puella, quae omnium membrorum compage debilitata, in monasterium S. Fidis fuerat allata, ubi ita integritate artuum soliditatem receperat, ut in ea penitus nullum contractionis vestigium remaneret. Haec postea, in eodem vico aliquamdiu degens, usu laborandi, utpote pauper, proprium redimebat victum; nec multo post opus misericordiae subsequitur severitas vindictae, ulciscitur superna veritas, quod deliquit superba contumacitas. Non ergo superius praemissis de vindicta et hoc tale dissonat.

dum imaginis S. Fidis assurgere renuit, iterum membris contrahitur,

31 Interea namque, cum in quodam indictae afflictionis jejunio venerabilis imago *h* cum enormi constipatione promiscui sexus processionaliter foras quoque eveheretur, cunctique de more, de propriis aediculis prosilientes obviam ei procederent, nec non e vicino plerique in occursum ejus convolarent, cepit supradictae puellae domina, cujus textrino deserviebat, hanc, ut, relicto officio, processioni assurgeret, obnixius monere, atque instanter increpitare. Illa vero, nec timore Domini compuncta, nec divinas laudes canentium sonoritate delectata, vocem dominae momentis, velut pro nimio operis studio, prorsus neglexit, statimque in ipsa hora caelesti feriente indignatione per omnia membrorum spatia distorqueri femina miserabiliter cepit; adeo ut, sicut residens complicata erat et incurva, tota penitus contraheretur nervorum officis destituta, nec tela utensilia abjicere valens, cui ipse stricto pugno radiolus *i* inharebat.

ac denique, facti penitens, divinitus curatur.

32 Tum ipsa, quae praemagnitudine divini beneficii insolescens superbiebat, continuo praenimia angustia voce, qua poterat, raucitans, S. Fidis ream se humiliter fatebatur, nec tamen tormenta vel ad medicum spatium cessari potuerunt, quo usque ipsa, per universam processionsis viam portitorum labore post capsam auream devecta, in monasterium rediret; ubi aliquot noctibus sacris excubiis invigilans, gloriosae Martyris suffragantibus meritis, meruit iterato de contractione fieri erecta. In qua re omne illius imaginis scandalum evacuatum est, quam nemo dehonestare potuit absque detri-

mento sui. Nec mirum, si locus ille ob tante Martyris pignorum reverentiam dignus habeatur honore, quae sacrae mentis dignitate convenustat etiam angelorum ordinem.

AUCTORE
BERNARDO.

33 Et quia aliquid, ut dictum est, in memorato monasterio divinitus patrari, Domino annuente, videre merui, libet id ipsum perducere ad medium. Mulier quaedam vidua inter caeteros peregrinos, qui de diversis partibus eo confluerant, pro salute filiae caecae ibidem pernoctabat. Cui filiae, una cum matre vigilanti, lumen, quod amiserat, in prima vigilia noctis S. Fidis virtute reparatur integerrime. Quod cum custodes et monachorum aliqui, qui, illic pro consuetudine vicis suae excubabant *k*, factum cernerent, continuo ad hospitium meum incipiunt pariter perniti accurrere cursu. Et quia me noverant novi miraculi cupidum vendendi, idem certatim alius, alium enecans, referre gestiunt. En tibi, felix Barnarde, miraculum, quod tibi a S. Fide, inquirunt, summis votis monstratum iri optabas ante discessum; indignum quippe iudicans, ut, qui miracula scripturus de longinquo adveneras, miracula ipse non videres. Nam ipsimet monachi exponentem peregrinationis causam decenti hospitio exceperant, cuncta ad votum necessaria suppeditantes, servitores etiam strenuos deputantes, qui meis, donec adessem, monitis obtemperarent.

CAPIT. V.
Filia viduae caeca subito visu donata?

34 Mox ergo de lecto, in quo tunc accubare ceperam, velociter resiliens, fateor, vix praegaudio apud me, non lento incessu intro monasterium, et video virginem videre, candelarumque lumina discernere, sed et manum meam, denarium sibi pauperrimae erogantem, quem conspicata, cum gratiarum actione sustulit. Quanta et qualia super diversis infirmitatibus illic assidue divina fiunt miseratione, non est nostri operis exprimere, cum paulo ante adventum meum, undecim morbi *l*, diversis malis graviter afflicti, unius noctis solummodo tempore saluti sunt restituti integerrime, neque nos id damus operam, ut de his, quae de infirmis ibi geruntur quotidie, immensam conficiamus bibliothecam, sed quae vel ad vindictam malorum gesta, vel quomodo habentur inaudita, eorumdem etiam grandi parte *F* *l* respecta, parvum ac pretiosum edamus volumen *l*. Verumtamen eorum, quae brevitatis studio sponte desero, sive adhuc auditurus sum, si post consuluerint, adjiciam ad secundum libellum.

aliquae a variis infirmitatibus curati.

ANNOTATA.

a Caput hoc, quod ex tribus nostri apographi capitulis constat, est, totum, quantum est, a Labbeana editione abest.

b Bergandus seu Bergaudus ille mihi alias ignotus est.

c Hic Raieno de castro Albino, fortasse Raienonis vicecomitis, tom. II *Historiae Occidentiae in Instrumentis* col. 71 memorati, nepos fuit; vel, quod malim credere, Raimundi I, comitis Ruthemensis et marchionis Gothiae ex Odoini filia Nothus, qui hujus filius, si junior adhuc fuerit. Porro per Castrum Albinum hic intelligi puto idem illud, quod in Testamento seu Codicillo Raimundi, supra citati, vocatur Castellum de Albinio, quodque Gallice vocatur Albin en Rouergue, uti tom. IX *Scriptorum Rerum Gallicarum* pag. 727 asseritur. Albinium autem, seu castrum

AUCTORE
BERNARDO.

strum Albinum, a Conchensi monasterio tribus fere leucis Gallicis distat, situmque est ad rivulum, qui se in Olum seu Oldum fluvium exonerat.

d Cum olim, uti apud Cangium verbo excommunicatio ostenditur, ob sola debita non soluta inflicta interdum fuerit excommunicatio, mirum adeo videri non debet, Raienonem illum, Conchensi canobio injurium infestumque ecclesiastico anathemate percussum fuisse.

e In suo de Psychomachia seu de Compuantia animi libro Aurelius Prudentius Clemens cap. 3 Superbiam effreni equo insidentem describit, quæ, dum in Humilitatem rapido cursu invehitur, una cum equo in foveam cadit, et prona ruentis equi cervice involvitur ac sub vectoris pressu fracta inter crura rotatur.

f Hector ille mihi etiam alias ignotus est. Vide, quæ de ejus fratre supra diximus lit. c.

g Ex his ac præcedentibus verbis colligo, unum alterumve, a Bernardo conscriptum, miraculum in apographo nostro hic desiderari.

h Vide dicta de imagine S. Fidis pag. 279 et pag. 306 lit. s. Porro imago illa infra capsula aurea vocatur, quod aliquæ S. Fidis reliquæ huic insertæ essent.

i Radiolus seu Radius est lectoris instrumentum, quo tele annoctantur; Gallicæ navette vocatur, inquit Cangius, qui ex lib. II Miraculorum S. Dionysii episc. Parisini cap. 36 mox hæc subdit: Adolescentula... texitrili opere laborabat, cum repente ferrum radioli... manui ejus adhaesit.

k Erant hi nocturnas vigiliis in S. Fidis ecclesia agentibus præfecti, tum ut nocturno tempore nullum ecclesie damnum inferretur, tum ut nihil præter decorum ab iis fieret, qui illic ad S. Fidis corpus ejusce imaginem pernoctabant.

l Quod hoc loco Bernardus de se in numero, ut vocant, plurali, loquatur, non obest iis, quæ in Commentario num. 92 docuimus; cum mox rursus singulari numero, de se agens, utatur, et verba hæc: En tibi, felix Barnarde, atque, quæ subsequuntur, manifestissime ostendant, non alium, quam Bernardum, Andegavensis scholæ magistrum, hujusce, ac præcedentium capitulum, vere auctorem esse.

LIBER II.

CAPUT I.

De muliere, quæ usurpavit annulum, quem altera moriens S. Fidi reliquerat: de improbo mercatore punito: de puero, in quo quadripartitum gestum est miraculum: de cæco et claudo divinitus sanato.

CAPIT. VI.

Est quoddam oppidulum, vicò Conchacensi contiguum, quod sub ditione monachorum quidam Austrinus præsidebat, dudum cujus

nos successorem vidimus; nec tamen miraculum, quod dicere inchoamus, nostra ætate fuit antiquius. Hic Austrinus annulo, quem ejus uxor, nomine Stephana*, moriens S. Fidi promiserat, alteram, nomine Avigernam a, sponsavit, prorsus prioris conjugis dicta, tamquam delirantis reputans. Verum postmodum protervæ negligentie digitum, qui alieni juris auro depictus ostentabatur, intolerabilis tumore doloris cœlestis damnavit justitiâ; usque adeo, ut totum pene annulum turgens pustula superacrescente carne contegeret, ita videlicet, ut annulus adacto ferro non posset secari sine digiti detrimento. Cumque ad hanc vim mali compescendam arcessitorum medicorum remedia desperarent, neque ullo modo passionis efficacitas jam tolerari posset, ad divini juvaminis recurritur auxilium; fit palam injuriosæ culpæ confessio, deducitur debilis mulier ad sacrum sanctæ Martyris mausoleum.

36 Ibi cum geminas noctes assiduis excubiis continuat, tertia, quæ fuit Dominica, adjicitur; in qua vis doloris ita seior dolentem vexavit, ut vociferatæ feminæ miserrima vox per totum noctis spatium non cessaret. Ad postremum cum jam matutinarum laudum intonarent præconia, ab altithrona summæ Majestatis sede benignæ compassionis visitatio descendit. Non passa diutius in humana carne tam graves pœnarum desævire cruce, nec lacrymas penitentis usque ad desperationem pervenire. Nam cum forte luctuosa matrona nares emunxisset, annulus, quem supra diximus, inviolata digitorum salute, tamquam validissima arcibus balista b crepitum longe in pavimento dedit. Et ideo cum ingenti gaudii tripudio dies illa Dominica ab omni illius vici populo celebrata fuit; quippe qui patrioticam suam ac vicinam S. Fidis auxilio ereptam a funesto tormento cernerent. Et certe multa et innumera hujusmodi, etiam per diversa terrarum loca* de S. Fide referuntur, quæ jam non solum scribere, sed etiam dicere nemo sufficet; est enim impossibile, universa S. Fidis magnalia vel explicare verbis vel designare litteris.

37 Mercator, Alvernensis* pagi e incolæ, ad S. Fidem orationis causa venit; hic cum vidisset facillimum ceræ commercium, (nam propter peregrinorum frequentiam, offerentium cereos, multo vilior habetur) illico notam suæ artis peritiam revocat ad memoriam, sic intra se cogitans: Quam facili quæstu, si hæc stultus rescivissem, divitem me potuissem facere, ac meam rem constabilire. Sed quod hactenus ignorantia distulit*, hoc amodo pervigil recursus frequensque repetiti itineris reditus brevi temporis spatio perficiet; accingar ergo viriliter, rei que exordium aggrediar. Hoc itaque disposito, aditoque venditore, plurima ceræ pondera diligentissime taxat, decemque dinumeratis solidis d, comparat massam ingentem, atque in sacculis recondidit; et jam gaudens, minimo sese vel quadruplum lucraturum, sic apud se cogitabat: At, at, bene se habet principium, quid tum, si plures vices redeo? Sed jam exitus rei non debet nos remorari. Igitur superfluit pulcher cereus, qui e non potuit intra reliquum capere acervum. Hunc vir cupiditatis in sinum applicuit, eo videlicet modo, ut quantitas quidem habitior f subter cingulum cohiberetur, gracilior vero per fenestram vestis usque ad barbam prominere. Verum superni Speculatoris vindex

D
Annulum,
S. Fidi ante
promissum,
mulier quæ-
dam gestans
dire torque-
tur,
* apud Lab.
deest Step-
hana

a

at tandem,
invocato sup-
pliciter S. Fi-
dis auxilio,
suo malo li-
beratur.

E

b

* Lab. spatia

CAPIT. VII.
Mercator, in-
juste auferens
cereum, S. Fidi
antea obla-
tum,
* Lab. Arver-
nensis

c

* Lab. distu-
lerit

d

e